ARS
EDUCANDI
MONOGRAFIE

KATARZYNA PĘKAŁA-SPEER

WIEDZA W BUDOWIE

O SPOŁECZNYM TWORZENIU WIEDZY W WIKIPEDII

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO

WIEDZA W BUDOWIE

O SPOŁECZNYM TWORZENIU WIEDZY W WIKIPEDII

ARS
EDUCANDI
MONOGRAFIE
TOM 7

KATARZYNA PĘKAŁA-SPEER

WIEDZA W BUDOWIE

O SPOŁECZNYM TWORZENIU WIEDZY W WIKIPEDII

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2022

Recenzent
prof. dr hab. Dariusz Jemielniak

Redaktor Wydawnictwa
Anna Roman

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

Skład i łamanie
Mariusz Szewczyk

Publikacja sfinansowana ze środków
Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego
oraz Prorektora ds. Badań Naukowych Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7326-843-2 (seria)
ISBN 978-83-8206-402-5 (tom 7)

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Wstęp 11

Rozdział 1
Technologiczny, kulturowy, prawny i edukacyjny wymiar upowszechnienia I/internetu 19

1.1. Internet i Sieć – od ujęć technologicznych do medioznawczych 19
1.2. Od biernego odbioru do współtworzenia treści 26
1.3. „Zamykanie" i „otwieranie" I/internetu 32
1.4. Wiki – aspekty techniczne i zastosowanie w edukacji 39

Rozdział 2
Organizacyjny i społeczny wymiar sieci 47

2.1. Sieć jako nowa forma organizacji 47
2.2. Prosumpcja i produżytkowanie jako nowe formy wspólnego tworzenia treści . . 54
2.3. Społeczności wirtualne (internetowe) 59
2.4. Omówienie wybranych badań poświęconych Wikipedii 69

Rozdział 3
Tworzenie wiedzy w ujęciu konstruktywizmu społecznego 81

3.1. Wielość konstruktywizmów 81
3.2. Wiedza w ujęciu konstruktywistycznym 89
3.3. Społeczne tworzenie rzeczywistości 95

Rozdział 4
Koncepcja dyskursu i analiz(y) dyskursu 103

4.1. Dyskurs – definicje pojęcia 103
4.2. Analiza dyskursu czy analizy dyskursu? 109
4.3. Krytyczne i konstruktywistyczne nastawienie analiz dyskursu 115

Rozdział 5
Wypracowane podejście badawcze i realizacja badań własnych 123

5.1. Jakościowa orientacja badań 123
5.2. Przedmiot i cel badań. Problematyka badawcza 126
5.3. Podejście badawcze 129
5.4. Materiał badawczy. Sposób jego gromadzenia i utrwalenia 132
5.5. Próba 135
5.6. Sposób opracowania materiału badawczego 138
5.7. Etyczne aspekty badań 141

Rozdział 6
Wprowadzenie w rzeczywistość Wikipedii 149

6.1. Początki Wikipedii. Przestrzeń główna i pozostałe przestrzenie 149
6.2. Pięć filarów Wikipedii 153
6.3. Zasada konsensusu. Dyskusja i głosowanie 167

Rozdział 7
Tworzenie zasobów encyklopedycznych Wikipedii 171

7.1. Edytowanie artykułów encyklopedycznych 171
7.2. Zakłócenia procesu tworzenia zasobów encyklopedycznych 176
7.3. Przeciwdziałanie niszczeniu zasobów encyklopedycznych 180
7.4. Rozwiązywanie sporów między wikipedystami 185

Rozdział 8
Tworzenie się społeczności wikipedystów 191

8.1. Wikipedyści. Specyfika społeczności 191
8.2. Członkostwo w społeczności wikipedystów 197
8.3. Przedstawiciele społeczności wikipedystów i ich uprawnienia 209
8.4. Wyłanianie i odwoływanie przedstawicieli społeczności wikipedystów 213

Rozdział 9
Tworzenie zasad i zaleceń edycyjnych Wikipedii 221

9.1. Historyczność i umowność zasad oraz zaleceń encyklopedycznych 221
9.2. Uobecnianie porządku instytucjonalnego Wikipedii 231
9.3. Przyjmowanie zasad oraz zaleceń edycyjnych jako działanie komunikacyjne . . . 238

Rozdział 10
Tworzenie w Wikipedii wiedzy encyklopedycznej 251

10.1. Wikipedia jako encyklopedia 251
10.2. Rozumienie wiedzy encyklopedycznej w Wikipedii 266
10.3. Neutralność punktu widzenia i pytanie o polityczność wiedzy w Wikipedii . . . 275

Rozdział 11
Tworzenie w Wikipedii wiedzy praktycznej związanej
z jej porządkiem instytucjonalnym 285

11.1. Wiedza praktyczna związana z porządkiem instytucjonalnym Wikipedii 285
11.2. Kontrolny wymiar porządku instytucjonalnego Wikipedii 291
11.3. Uprawomocnianie porządku instytucjonalnego Wikipedii 295
11.4. Między formalizowaniem Wikipedii a „ignorowaniem wszystkich zasad” 308

Zakończenie 317

Bibliografia 329

Aneks. Listy stron Wikipedii wchodzących w skład korpusu danych 355

Danielowi

Wstęp

> Wyobraź sobie świat, w którym każda osoba na naszej planecie ma dostęp do sumy ludzkiej wiedzy. Do tego właśnie dążymy i potrzebujemy Twojej pomocy[1].

Cytat ten pochodzi z polskojęzycznego wydania Wikipedii, ze strony zatytułowanej: „10 rzeczy, których nie wiedziałeś o Wikipedii". Został w nim zarysowany cel stawiany sobie przez wikipedystów[2]: udostępnienie każdemu użytkownikowi całokształtu wiedzy ludzkiej, zgromadzonej w jednym miejscu – w otwartej i wolnej encyklopedii sieciowej, w której rozwijaniu mogą uczestniczyć wszyscy – niekoniecznie eksperci w danej dziedzinie.

O Wikipedii pierwszy raz usłyszałam w 2005 r. na festiwalu sztuki medialnej i kultury cyfrowej transmediale.05 Basics, który odbywał się w Berlinie[3]. Dowiedziałam się tam o grupie ochotników tworzących za pośrednictwem internetu zawartość encyklopedyczną i udostępniających ją bezpłatnie czytelnikom. Wówczas zwróciłam uwagę na dwa aspekty tego przedsięwzięcia: Wikipedia powstaje we współpracy różnych osób, także nieekspertów, oraz jej zawartość encyklopedyczna jest udostępniana na mocy tzw. otwartych licencji będących rozwiązaniem alternatywnym wobec tradycyjnie rozumianych praw autorskich.

Jako badaczka zaczęłam się interesować Wikipedią w 2008 r. W kwietniu tamtego roku miała ona 255 wydań językowych. Największe anglojęzyczne liczyło 2 313 295 artykułów, a polskojęzyczne zajmowało czwarte miejsce pod względem liczby artykułów (po niemieckojęzycznym i francuskojęzycznym) – zawierało ich

---

[1] Wikipedia:10 rzeczy, których nie wiedziałeś o Wikipedii w wersji z 9 marca 2012 r., godz. 22.49, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:10_rzeczy,_kt%C3%B3rych_nie_wiedzia%C5%82e%C5%9B_o_Wikipedii&oldid=30176565 [dostęp: 3.03.2016].

[2] Pisząc o „wikipedystach", mam na myśli współautorów i współautorki artykułów encyklopedycznych Wikipedii, zarówno kobiety, jak i mężczyzn, oraz użytkowników, którzy w ogóle nie określili swojej płci w ustawieniach konta użytkownika lub edytują artykuły anonimowo. W zrealizowanych badaniach własnych, do których odnoszę się w książce, nie zajmowałam się kwestią dysproporcji między udziałem kobiet i mężczyzn we współtworzeniu artykułów encyklopedycznych w Wikipedii. Literaturę na ten temat przywołuję w podrozdziale 2.4.

[3] Zarchiwizowana strona festiwalu transmediale.05 Basics dostępna online: https//pastwebsites.transmediale.de/05/page/listings/listing.0.programme.lectures.2.html [dostęp: 4.01.2017].

485 647[4]. Po dwóch latach, w kwietniu 2010 r., polskojęzyczna Wikipedia nadal była na czwartym miejscu, licząc już 686 693 artykułów (anglojęzyczne wydanie miało ich 3 239 024); liczba wydań językowych wzrosła do 272[5].

W kwietniu 2013 r., kiedy zakończyłam gromadzenie materiału badawczego, w rankingu największych wydań Wikipedii polskojęzyczne zajmowało ósme miejsce z 959 623 artykułami (anglojęzyczne, nadal największe, liczyło ich 4 198 585), a Wikipedia miała 285 wydań językowych[6]. W kwietniu 2021 r., w trakcie przygotowywania książki do druku, polskojęzyczne wydanie miało 1 465 523 artykuły i sytuowało się na dziesiątym miejscu pod względem liczby artykułów (anglojęzyczne wydanie liczyło ich 6 279 634); Wikipedia miała wówczas już 317 wydań językowych[7].

Ze względu na otwarty charakter procesu tworzenia treści z udziałem nieekspertów Wikipedia ma zarówno swoich zagorzałych przeciwników, jak i zwolenników. Pierwsi nie traktują jej jako wiarygodnego i rzetelnego źródła wiedzy, które można byłoby polecić uczniom i studentom. To stanowisko dobrze zilustrował tytuł jednego z krytycznych anglojęzycznych artykułów, który w wolnym tłumaczeniu brzmi: *Dlaczego nie możesz cytować Wikipedii na moich zajęciach*[8]. Coraz więcej nauczycieli dostrzega jednak możliwość spożytkowania Wikipedii w kształceniu szkolnym i uniwersyteckim, włączając w tok swoich zajęć indywidualne lub zbiorowe tworzenie artykułów encyklopedycznych[9]. Ten punkt widzenia może zobrazować tytuł innego artykułu: *Czego mogą się uczyć od siebie Wikipedia i nauka*,

---

[4] Wikipedia:Podstawowy ranking międzyjęzykowy 2008-04-01 w wersji z 1 kwietnia 2008 r., godz. 20.18, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:Podstawowy_ranking_mi%C4%99dzyj%C4%99zykowy_2008-04-01&oldid=11973771 [dostęp: 5.04.2018]; *List of Wikipedias* (wersja z 21 marca 2008 r., godz. 12.05), https://meta.wikimedia.org/w/index.php?title=List_of_Wikipedias&oldid=923818 [dostęp: 5.04.2018].

[5] Podstawowy ranking międzyjęzykowy 2010-04-01 w wersji z 1 kwietnia 2010 r., godz. 1.19, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:Podstawowy_ranking_mi%C4%99dzyj%C4%99zykowy_2010-04-01&oldid=20977346 [dostęp: 5.04.2018], List of Wikipedias w wersji z 30 marca 2010 r., godz. 22.44, https://meta.wikimedia.org/w/index.php?title=List_of_Wikipedias&oldid=1916678 [dostęp: 5.04.2018].

[6] Podstawowy ranking międzyjęzykowy 2013-04-01 w wersji z 1 kwietnia 2013 r., godz. 23.55, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:Podstawowy_ranking_mi%C4%99dzyj%C4%99zykowy_2013-04-01&oldid=35967125 [dostęp: 5.04.2018].

[7] Podstawowy ranking międzyjęzykowy 2021-04-01 w wersji z 9 kwietnia 2021 r., godz. 12:17, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:Podstawowy_ranking_mi%C4%99dzyj%C4%99zykowy_2021-04-01&oldid=62952282 [dostęp: 20.04.2021].

[8] L.N. Waters, *Why You Can't Cite Wikipedia in My Class. The Online Encyclopedia's Method of Adding Information Risks Conflating Facts with Popular Opinion*, „Communications of the ACM September" 2007, vol. 50, no. 9, s. 15–17, https://www.netlab.tkk.fi/opetus/s382131/no_Wikipedia.pdf [dostęp: 12.04.2009].

[9] Por. np. J. Miller, *Building Academic Literacy and Research Skills by Contributing to Wikipedia. A Case Study at an Australian University*, „Journal of Academic Language and Learning" 2014, 8, vol. 2, s. A72–A86; A. Gies, *Wie lässt sich die Wikipedia optimal in die gymnasiale Oberstufe in NRW integrieren?*, Norderstedt 2014; Ch. Koenig, A. Müller, J. Neumann, *Wie können Wikis im E-Learning ihr Potential entfalten? Ein Feldversuch, Eigenschaften aus der 'freien Wildbahn' auf die Universität zu übertragen*, „kommunikation @ gesellschaft", 2007, Jg. (8), https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0228-200708133 [dostęp: 1.02.2021]; J.C. Kleefeld, K. Rattray, *Write a Wikipedia Article for Law School Credit – Really?*, „Journal of Legal Education" 2016, vol. 65, s. 597–621, https://jle.aals.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1338&context=home [dostęp: 1.02.2021].

którego autor, Jakob Voß, postulował wykorzystanie w nauce niektórych rozwiązań stosowanych we wspólnym tworzeniu wiedzy w encyklopediach sieciowych[10].

Tworzenie zawartości Wikipedii przez nieekspertów, których Andrew Lih określił „garstką ludzi znikąd" (*bunch of nobodies*)[11], jest dla niektórych równoznaczne z tym, że dostarcza ona wiedzy wadliwej i wybrakowanej. Ostrze tej krytyki, którą ilustruje tytuł książki Andrew Keena – *Kult amatora. Jak internet niszczy kulturę*[12], można odwrócić, nawiązując do łacińskiego źródłosłowu (łac. *amore* – 'zamiłowanie'). Określenie „amator" oznacza bowiem nie tylko osobę zajmującą się czymś nieprofesjonalnie, bez doświadczenia w danej dziedzinie, ale także kogoś poświęcającego się czemuś hobbistycznie, znajdującego w czymś przyjemność, czemuś oddanego – miłośnika, wielbiciela, pasjonata. Tym, co łączy wikipedystów, jest zamiłowanie do gromadzenia, tworzenia i rozpowszechniania wiedzy. Czy to wystarczy do stworzenia otwartej encyklopedii, z której korzysta szerokie grono użytkowników?

Nasuwa się pytanie, czym wiedza zawarta w Wikipedii różni się od tej gromadzonej w encyklopediach z długimi tradycjami. Czy jest to wiedza gorsza? W przywoływanej w podrozdziale 2.4 analizie porównawczej treści wybranych artykułów z anglojęzycznej Wikipedii i encyklopedii Britannica wykazano, że pod względem jakości, mierzonej brakiem poważnych błędów merytorycznych, obie encyklopedie idą „łeb w łeb" – jak głosi tytuł artykułu, w którym zostały omówione jej wyniki[13]. Podobnego porównania dokonano między niemieckojęzycznym wydaniem Wikipedii a encyklopedią Brockhaus. Chociaż Brockhaus wypadł lepiej, jeśli chodzi o zwięzłość i zrozumiałość treści, Wikipedię oceniono wyżej pod względem aktualności i poprawności zawartych w niej informacji[14].

Czy Wikipedia może wygrać rywalizację z tradycyjnymi encyklopediami? Zarówno *Encyclopaedia Britannica*, jak i *Brockhaus Enzyklopädie* nie są już wydawane w wersji papierowej, lecz jedynie online. Wikipedia stała się pełnoprawnym ogniwem obiegu wiedzy, a jej artykuły są cytowane na stronach internetowych, w prasie[15] i w postępowaniu sądowym[16].

---

[10] J. Voß, *Was Wikipedia und die Wissenschaft voneinander lernen können*, „zeitenblicke" 2006, Nr 3(5), www.zeitenblicke.de/2006/3/Voss/dippArticle.pdf [dostęp: 15.12.2007].

[11] A. Lih, *The Wikipedia Revolution. How a Bunch of Nobodies Created the World's Greatest Encyclopedia*, New York 2009.

[12] A. Keen, *Kult amatora. Jak internet niszczy kulturę,* tłum. M. Bernatowicz, K. Topolska-Ghariani, wprowadzenie K. Krzysztofek, Warszawa 2007.

[13] J. Giles, *Internet Encyclopaedias Go Head to Head*, „Nature", 15 Dec 2005, http://inspercom.org/wp-content/uploads/2015/06/GILES_Internet-encyclopaedias-go-head-to-head2005Cit.496_Junho-de-2015.pdf [dostęp: 4.04.2014].

[14] *Stern-Test. Wikipedia schlägt Brockhaus*, 5. Dezember 2007, 7.30, https://www.stern.de/digital/online/stern-test-wikipedia-schlaegt-brockhaus-3221896.html [dostęp: 4.04.2014].

[15] A. Lih, *Wikipedia as Participatory Journalism. Reliable Sources? Matrix for Evaluating Collaborative Media as a News Resource,* Proceedings of the 5th International Symposium on Online Journalism 2004, http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.117.9104 [dostęp: 4.02.2021].

[16] M.M. Stoddard, *Judicial Citation to Wikipedia in Published Federal Court Opinions*, MA Paper, School of Information and Library Science, University of North Carolina at Chapel Hill, April 2009, https://cdr.lib.

Od początku Wikipedia wydawała mi się czymś więcej niż tylko kolejną encyklopedią. Oprócz zasobów encyklopedycznych powstaje w niej coś, co można nazwać pewnego rodzaju „naddatkiem" lub „wartością dodaną". Wikipedia, tworzona we współautorstwie i za pośrednictwem sieci komputerowych, jest „przestrzenią", w której ścierają się różne poglądy i punkty widzenia oraz są wypracowywane wspólne stanowiska.

Ciekawość badawcza zaprowadziła mnie „za fasadę" encyklopedii, na jej „zaplecze" – m.in. na strony dyskusji nad artykułami, zasad i zaleceń edycyjnych, głosowań w wyborach administratorów, a także na strony, na których komunikują się wikipedyści i gdzie są rozstrzygane między nimi spory. Chciałam dowiedzieć się, jak przebiega pisanie artykułów encyklopedycznych i w jaki sposób ich współautorzy dochodzą do porozumienia w kwestii tego, co powinno się w nich znaleźć. Wkraczając w rzeczywistość Wikipedii, najpierw jako czytelniczka, a potem badaczka stopniowo odkrywałam jej kolejne warstwy.

Równolegle z tworzeniem zasobów encyklopedycznych w Wikipedii powstaje społeczność jej współautorów, która wspólnie ustala zasady i zalecenia edycyjne, regulujące ich komunikację oraz wspólną pracę nad rozwijaniem zawartości. Tworzona jest tu także wiedza i to dwojakiego rodzaju – zarówno encyklopedyczna, jak i praktyczna, związana z porządkiem instytucjonalnym Wikipedii.

W szerszym kontekście, biorąc pod uwagę zaangażowanie współtwórców Wikipedii i zainteresowanie nią ze strony czytelników, można dostrzec ślady zacierania się granic między kulturą wysoką i niską, wiedzą naukową i potoczną. Wikipedia otwiera swoje podwoje dla wszystkich użytkowników internetu, którzy mogą nie tylko czytać, cytować i kopiować jej zawartość, lecz także włączyć się w rozwijanie jej zasobów. Artykuły encyklopedyczne mogą na równych zasadach rozwijać uznani badacze, znawcy danej tematyki i osoby interesujące się nią jedynie hobbistycznie – np. o zabytku znajdującym się w pewnej miejscowości mogą pisać zarówno historycy, jak i dzieci z lokalnej szkoły. W zasobach encyklopedycznych Wikipedii znajdują się nie tylko artykuły poświęcone poważnym zagadnieniom, zajmującym stałe miejsce w debatach akademickich, ale też tym problemom, które obecne są w kulturze popularnej i młodzieżowej.

Tworzenie wiedzy przez nieekspertów można też postrzegać jako kolejny wyraz kresu wielkich narracji w znaczeniu Jeana-Françoisa Lyotarda[17]. Jak dalece Wikipedia rewolucjonizuje obieg wiedzy? Czy encyklopedia, którą nie tylko każdy może czytać, ale też w której rozwijanie każdy może się włączyć, ma w sobie potencjał emancypacyjny? Czy daje ona dostęp do wiedzy i uczestnictwa w jej

unc.edu/indexablecontent/uuid:81e33cae-64a2-4baa-996d-cf7a5cb9f010 [dostęp: 3.02.2014]; L.F. Peoples, *The Citation of Wikipedia in Judicial Opinions*, „Yale Journal of Law and Technology" 2010, vol. 12, iss. 1, http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1055&context=yjolt [dostęp: 3.02.2014]; R. Zosel, *Im Namen des Volkes. Gerichtezitieren Wikipedia*, „JurPC. Internet-Zeitschrift für Rechtsinformatik" 2009, Nr 140, http://www.jurpc.de/jurpc/show?id=20090140 [dostęp: 3.02.2014].

[17] J.F. Lyotard, *Kondycja ponowoczesna. Raport o stanie wiedz*y, tłum. M. Kowalska, J. Migasiński, Warszawa 1997.

tworzeniu osobom i grupom wykluczonym z tradycyjnego obiegu wiedzy? Czy stanowi realizację oświeceniowego ideału edukacji powszechnej, czy raczej okaże się przejawem nowego encyklopedyzmu? Zapraszam w podróż po Wikipedii.

Struktura książki

W książce zostało wyodrębnionych jedenaście rozdziałów. W pierwszych czterech przedstawiono tło badań – ich przesłanki teoretyczne, epistemologiczne i teoretyczno-metodologiczne, które stanowiły podstawę koncepcji badań własnych i wypracowanego podejścia badawczego, opisanych w rozdziale 5. W kolejnych rozdziałach zaprezentowano wyniki badań i omówiono różne aspekty szeroko rozumianego społecznego tworzenia wiedzy w Wikipedii.

W pierwszych dwóch rozdziałach został zarysowany teoretyczny kontekst zrealizowanych badań. Przywołane tam odniesienia miały interdyscyplinarny charakter i obejmowały m.in. nawiązania do koncepcji z zakresu medioznawstwa, prawnych aspektów otwartej zawartości i otwartych licencji, pedagogiki medialnej oraz elementy teorii organizacji. W rozdziale 1 została uściślona terminologia stosowana w dalszej części książki, m.in. pojęcia „Internet/internet" i „Sieć Ogólnoświatowa" (por. podrozdz. 1.1); „Web 1.0" i „Web 2.0" (por. podrozdz. 1.2); „otwarte licencje", „pracownicy/robotnicy wiedzy" (por. podrozdz. 1.3) oraz „wiki" (por. podrozdz. 1.4).

Motywem przewodnim rozdziału 2 są sieci. Przedstawiono w nim koncepcje: „społeczeństwa sieci" oraz „sieci" (por. podrozdz. 2.1); a także „produżytkownia" i „użytkowników produktywnych" (por. podrozdz. 2.2). Dokonano również charakterystyki społeczności: wirtualnych (internetowych) i tych rozumianych tradycyjnie oraz omówiono zagadnienie członkostwa w społecznościach internetowych (por. podrozdz. 2.3). Rozdział ten zamyka przegląd dotychczasowych badań poświęconych Wikipedii i społeczności wikipedystów (por. podrozdz. 2.4).

Rozdział 3 został poświęcony epistemologicznym przesłankom przeprowadzonych badań. W podrozdziale 3.1 scharakteryzowano specyfikę perspektywy konstruktywistycznej oraz przeprowadzono przegląd wybranych stanowisk konstruktywistycznych. Poczyniono w nim też uściślenia terminologiczne dotyczące przyjętego rozumienia pojęcia „konstruktywizm społeczny". W podrozdziale 3.2 omówiono ujęcie wiedzy i sposoby jej tworzenia na gruncie konstruktywizmu społecznego. W podrozdziale 3.3 zostały przedstawione główne założenia koncepcji społecznego tworzenia rzeczywistości Petera Bergera i Thomasa Luckmanna, stanowiącej kluczowe odniesienie zrealizowanych badań.

W rozdziale 4 podjęto analizę koncepcji „dyskursu" (por. podrozdz. 4.1) oraz dokonano przeglądu podejść określanych jako analizy dyskursu, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które zostały wypracowane na gruncie nauk społecznych (por. podrozdz. 4.2). Przedstawiono rozróżnienie Krytycznej Analizy Dyskursu jako

sieci badaczy, szkoły i paradygmatu badawczego oraz nastawienia krytycznego, które może cechować także inne warianty analizy dyskursu (por. podrozdz. 4.3). Zwrócono tam również uwagę na różnicę między analizami dyskursu nastawionymi krytycznie oraz konstruktywistycznie.

Rozdział 5 zawiera charakterystykę wypracowanego podejścia badawczego oraz opis sposobu przeprowadzenia badań. W podrozdziale 5.1 pokazano, że miały one charakter jakościowy, a w ujęciu Matthew B. Milesa i Michaela A. Hubermana można je uznać za przykład projektu swobodnego. W podrozdziale 5.2 przedstawiono problematykę badawczą i proces jej krystalizowania się, a w 5.3 – wypracowane podejście badawcze, które stanowi kolejny wariant analizy dyskursu, poszerzający spektrum otwartego katalogu podejść do badania dyskursu. Specyfikę materiału badawczego, sposób jego gromadzenia i utrwalenia opisano w podrozdziale 5.4. W podrozdziale 5.5 scharakteryzowano próbę i jej dobór, a w 5.6 – sposób opracowania materiału badawczego. Podrozdział 5.7 poświęcono etycznym aspektom zrealizowanych badań, które miały niereaktywny charakter i bezpośrednio nie angażowały podmiotów ludzkich.

Rozdział 6 stanowi wprowadzenie w rzeczywistość Wikipedii oraz podstawę rozważań w kolejnych rozdziałach. W podrozdziale 6.1 zostały przedstawione początki Wikipedii oraz struktura jej stron, z wyodrębnioną główną przestrzenią nazw i pozostałymi przestrzeniami. Omówiono także związki Wikipedii z jej tzw. projektami siostrzanymi oraz zarysowano różnice pomiędzy społecznością polskojęzycznych wikipedystów a Stowarzyszeniem Wikimedia Polska. W podrozdziale 6.2 zostały zaprezentowane główne zasady Wikipedii oraz jej pięć filarów, a w 6.3 – sposoby wspólnego podejmowania decyzji i osiągania przez wikipedystów konsensusu w dyskusji i głosowaniu.

Rozdział 7 dotyczy tworzenia zasobów encyklopedycznych Wikipedii, na które składają się m.in. opisane w podrozdziale 7.1: proponowanie tematów nowych artykułów, zgłaszanie dostrzeżonych błędów, edytowanie treści poszczególnych artykułów encyklopedycznych, różnicowanie ich pod względem jakości oraz tzw. przeglądanie wersji stron artykułów. Swoistym „rewersem" otwartości encyklopedii, której współautorem może zostać każdy, są zakłócenia procesu jej tworzenia – omówione w podrozdziale 7.2: niszczenie jej zasobów encyklopedycznych, nazywane wandalizmem, oraz konflikty między współautorami artykułów, określane jako wojny edycyjne i wojny administratorów. W odpowiedzi na tego rodzaju trudności w Wikipedii zostały wypracowane sposoby ochrony zasobów encyklopedycznych – przedstawione w podrozdziale 7.3 zabezpieczanie stron, uniemożliwiające ich dalsze edytowanie niektórym użytkownikom, kierowanie stron do tzw. Poczekalni, kasowanie ich w trybie ekspresowym, a także blokowanie użytkowników ograniczające ich aktywność edycyjną. Podrozdział 7.4 zawiera charakterystykę sposobów rozwiązywania sporów między wikipedystami, obejmujących dialog, mediację oraz arbitraż.

Tworzenie się społeczności wikipedystów stanowi temat rozdziału 8. W podrozdziale 8.1 wikipedyści zostali uznani za społeczność wirtualną (internetową). Postawiono tam też pytanie, czy do opisu ich aktywności w wirtualnym świecie można zastosować pojęcie „stowarzyszenia społecznego" w ujęciu Aleksandra Kamińskiego. Podrozdział 8.2 dotyczy członkostwa w społeczności wikipedystów i została w nim naszkicowana swoista „ścieżka rozwoju" wikipedysty: od czytelnika do aktywnego współautora. W podrozdziale 8.3 zostały przedstawione funkcje pełnione przez przedstawicieli społeczności wikipedystów – administratorów, biurokratów, checkuserów, rewizorów, arbitrów, a także stewardów, będących przedstawicielami nie tylko wikipedystów, ale i uczestników innych projektów Wikimedia Foundation. W podrozdziale 8.4 omówiono złożone i szczegółowe procedury ich wyłaniania, odwoływania oraz pozbawiania ich dodatkowych uprawnień.

W rozdziale 9 zrekonstruowano tworzenie zasad i zaleceń edycyjnych obowiązujących w Wikipedii. Główne odniesienie teoretyczne stanowiła tu koncepcja społecznego tworzenia rzeczywistości Bergera i Luckmanna. W podrozdziale 9.1 została scharakteryzowana historyczność i umowność ustaleń, przyjmowanych wspólnie przez wikipedystów w drodze konsensusu. Podrozdział 9.2 dotyczy uobecniania porządku instytucjonalnego Wikipedii; zasady i zalecenia edycyjne ujęto tam jako obiektywizacje językowe, powiązane ze standardami wykonywania ról „zwyczajnych" wikipedystów i przedstawicieli społeczności. W podrozdziale 9.3 proces dochodzenia przez wikipedystów do porozumienia w kwestii ustalania nowych zasad lub zaleceń edycyjnych został przedstawiony z perspektywy teorii działania komunikacyjnego Jürgena Habermasa.

Rozdział 10 poświęcono tworzeniu w Wikipedii wiedzy encyklopedycznej. W podrozdziale 10.1 została ona scharakteryzowana w odniesieniu do dwóch innych, znacznie wcześniejszych projektów encyklopedycznych – renesansowej pansofii Jana Amosa Komeńskiego oraz oświeceniowej *Wielkiej encyklopedii francuskiej*. W podrozdziale 10.2 nakreślono przyjmowane w Wikipedii rozumienie wiedzy encyklopedycznej, które okazuje się bliższe ujęciu konstruktywistycznemu niż obiektywistycznemu. Szczególną uwagę zwrócono na przesunięcie autorytetu z autora artykułu encyklopedycznego na przywoływane dzieło. W podrozdziale 10.3 została poruszona kwestia polityczności wiedzy encyklopedycznej w odniesieniu do zasady neutralnego punktu widzenia; nawiązano w nim do założeń pedagogiki krytycznej oraz koncepcji polityczności i agonizmu według Chantal Mouffe.

W rozdziale 11 zostało przedstawione tworzenie w Wikipedii wiedzy praktycznej, związanej z jej porządkiem instytucjonalnym. W podrozdziale 11.1 scharakteryzowano podział pracy dotyczącej rozwijania zawartości Wikipedii oraz jej społecznego zasobu wiedzy. Tematem podrozdziału 11.2 są kontrolne aspekty porządku instytucjonalnego Wikipedii. Powrócono w nim do warunkowego charakteru uczestnictwa w społeczności wikipedystów, naszkicowanego już

w podrozdziale 8.3 w kontekście wykluczenia ze społeczności. Odniesiono się również do stosowanych w Wikipedii klasyfikacji, na podstawie których odbywa się ocena zachowań wikipedystów pod względem ich zgodności z przyjętymi ustaleniami. W podrozdziale 11.3 zostały zaprezentowane stosowane w Wikipedii uprawomocnienia jej porządku instytucjonalnego. W podrozdziale 11.4 powrócono do wątków związanych z ustalaniem zasad i zaleceń edycyjnych Wikipedii – przywołano dyskusję między głosicielami hasła „ignorowania wszystkich zasad" a zwolennikami formalizowania Wikipedii. Pokazano istniejące napięcie między otwartością Wikipedii i społeczności wikipedystów a zaufaniem pokładanym w społecznie ustalanych procedurach, które niosą ze sobą pewne ograniczenia.

*

Pragnę podziękować osobom, bez których ta książka nie powstałaby w takim kształcie. Za inspirację i wsparcie teoretyczne serdecznie dziękuję prof. dr. hab. Tomaszowi Szkudlarkowi, promotorowi mojej rozprawy doktorskiej, która była podstawą tej książki. Za uwagi i cenne wskazówki składam podziękowania recenzentom mojej rozprawy, prof. zw. dr. hab. Bronisławowi Siemienieckiemu i prof. zw. dr. hab. Dariuszowi Jemielniakowi, który był jednocześnie recenzentem wydawniczym tej książki.

Za pomysły, uwagi i konstruktywną krytykę jestem niezmiernie wdzięczna pierwszym Słuchaczkom i Słuchaczom moich wystąpień prezentujących zarys koncepcji badań i ich wyniki – Uczestniczkom i Uczestnikom seminarium doktorskiego, prowadzonego przez prof. Tomasza Szkudlarka w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego oraz Koleżankom i Kolegom z Katedry Pedagogiki Społecznej Wydziału Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego.

Szczególne podziękowania kieruję do prof. dr hab. Ewy Marynowicz-Hetki, ówczesnej kierownik Katedry Pedagogiki Społecznej na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego za nieocenione podpowiedzi i uwagi, a także za przejrzenie zaawansowanej wersji mojej rozprawy doktorskiej.

Chciałabym także podziękować mojej Rodzinie, Przyjaciółkom i Przyjaciołom, którzy wspierali mnie w trakcie realizowania przeze mnie badań, pisania rozprawy i przygotowywania książki do druku.

Rozdział 1
Technologiczny, kulturowy, prawny i edukacyjny wymiar upowszechnienia I/internetu

1.1. Internet i Sieć – od ujęć technologicznych do medioznawczych

I/internet i Sieć – doprecyzowanie pojęć

Internet, początkowo postrzegany głównie w wymiarze technologicznym, obecnie jest ujmowany w znacznie szerszym kontekście. Jako „nowe medium"[18], które przedefiniowało nie tylko komunikację, lecz także sposoby spędzania czasu wolnego, nawiązywania relacji międzyludzkich, współpracy i zdobywania informacji, Internet stanowi przedmiot badań przedstawicieli różnych dyscyplin – zajmujących się opisem języka jego użytkowników[19]; analizą psychologicznych aspektów komunikacji z zastosowaniem sieci komputerowych[20]; a także rozważaniami natury prawnej, zwłaszcza dotyczącymi idei wolnego oprogramowania i tzw. otwartych

[18] M. Lister, J. Dovey, S. Giddings, I. Grant, K. Kelly, *Nowe media. Wprowadzenie,* tłum. M. Lorek, A. Sadza, K. Sawicka, Kraków 2009; J. Pavlik, *New Media Technology. Cultural and Commercial Perspectives*, 2nd ed., Boston, London et al. 1998; P. Levinson, *Nowe nowe media*, tłum. M. Zawadzka, Kraków 2010.

[19] T. Chyrzyński, *Język w Internecie. Formalne, semantyczne i funkcjonalno-pragmatyczne właściwości języka angielskiego i polskiego w komunikacji internetowej*, Olsztyn 2012; *Tekst (w) sieci*, t. 1: *Tekst, język, gatunki*, red. D. Ulicka, Warszawa 2009; J. Grzenia, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa 2007; *The Multilingual Internet. Language, Culture and Communication Online*, ed. B. Danet, Oxford et al. 2007; E. Strätz, *Sprachverwendung in der Chat-Kommunikation. Eine diachrone Untersuchung französischsprachiger Logfiles aus dem Internet Relay Chat*, Tübingen 2011; *Internetbasierte Kommunikation*, Hrsg. M. Beißwenger, Oldenburg u.a. 2004; G. Dorta, *Soziale Welten in der Chat-Kommunikation. Untersuchungen zur Identitäts- und Beziehungsdimension in Web-Chats*, Bremen 2005.

[20] P. Wallace, *Psychologia Internetu*, tłum. T. Hornowski, Poznań 2001; K. Kaliszewska, *Nadmierne używanie Internetu. Charakterystyka psychologiczna*, Poznań 2007; *Internet Addiction. A Handbook and Guide to Evaluation and Treatment*, ed. K.S. Young, Hoboken 2011; K.H. Renner, *Internet und Persönlichkeit. Differentiell-psychologische und diagnostische Aspekte der Internetnutzung*, Göttingen u.a. 2005; *Psychologie des Internet. Empirische Arbeiten zu Phänomenen der digitalen Kommunikation*, Hrsg. P. Vitouch, Wien 2001.

licencji[21]. Pożytki płynące z wykorzystywania technologii informatycznych zostały też dostrzeżone na gruncie pedagogiki[22].

W obszarze nauk społecznych i humanistyki internet był ujmowany z jednej strony jako środek komunikacji oraz narzędzie poszukiwania informacji na najróżniejsze tematy, a z drugiej jako przestrzeń, w której mogą się spotykać osoby pochodzące z odmiennych kultur, w różnym wieku, o różnym statusie społeczno-ekonomicznym, gdzie tworzą się społeczności skupiające ludzi o podobnych zainteresowaniach, pasjach lub doświadczeniach[23]. Wątek ten został szerzej podjęty w podrozdziale 2.3 poświęconym społecznościom wirtualnym.

Choć potocznie pojęcia „Internet" i „Sieć" bywają stosowane zamiennie, nie są one tożsame pod względem technicznym, a sama historia Internetu jest dłuższa niż Sieci[24]. Internet jest globalną siecią komputerową, określaną niekiedy „siecią sieci", łączącą komputery i serwery, umożliwiającą użytkownikom komunikację i przesyłanie danych[25]. Sieć Ogólnoświatowa (*World Wide Web* – WWW) jest natomiast zbiorem stron połączonych hiperlinkami i zamieszczonych w Internecie[26], do którego dostęp jest możliwy zarówno przez Sieć, jak i z jej pominięciem (np. w przypadku grup dyskusyjnych działających przy użyciu serwerów UseNet[27] oraz dzięki wymianie plików za pośrednictwem aplikacji o nazwie Napster, łączącej komputery różnych użytkowników). W takim znaczeniu Sieć jest jedną

[21] *Wpływ Internetu na ewolucję państwa i prawa*, red. R. Grabowski, Rzeszów 2008; J. Kulesza, *Międzynarodowe prawo Internetu*, Poznań 2010; J. Barta, R. Markiewicz, *Oprogramowanie Open Source w świetle prawa. Między własnością a wolnością*, Kraków 2005; *Prawo Internetu*, red. P. Podrecki, Warszawa 2004; *Information Technology Law*, eds. D. Rowland, E. Macdonald, 3rd ed., London et al. 2005; E. Hilgendorf, T. Frank, B. Valerius, *Computer- und Internetstrafrecht. Ein Grundriss*, Berlin u.a. 2005; *Internet-Recht. Beiträge zum Zivil- und Wirtschaftsprivatrecht, Öffentlichen Recht, Strafrecht. Für Studium und Praxis*, Hrsg. O. Plöckinger, Wien u.a. 2004; *Vernetztes Recht. Das Internet als Herausforderung an eine moderne Rechtsordnung*, Hrsg. M. Hohl, Stuttgart, München u.a. 2002; L. Lessig, *Wolna kultura*, tłum. P. Białokozowicz i in., Warszawa 2005.

[22] K. Konarzewski, *Komputery w szkole*, „Kwartalnik Pedagogiczny" 1987, nr 2; B. Siemieniecki, *Komputery i hipermedia w procesie edukacji dorosłych*, Toruń 1994; B. Siemieniecki, W. Lewandowski, *Internet w szkole*, Toruń 2007; *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki*, t. 1, red. B. Siemieniecki, Warszawa 2007; G. Penkowska, *Meandry e-learningu*, Warszawa 2010; taż, *Człowiek i komputer. Zbiór esejów*, Gdańsk 2005; W podrozdziale 1.4 szerzej podjęto wątek edukacyjnych zastosowań wiki.

[23] *The Internet in Every Life*, eds. B. Wellman, C. Haythornthwaite, Malden, Oxford et al. 2002.

[24] W literaturze polskojęzycznej najczęściej stosuje się termin „Internet" bądź „internet", pisany małą literą, rzadziej zaś „Sieć". Por. tytuły prac: *Społeczna przestrzeń Internetu*, red. D. Batorski, M. Marody, A. Nowak, Warszawa 2006; *Re: internet – społeczne aspekty medium. Polskie konteksty i interpretacje,* red. Ł. Jonak, P. Mazurek, M. Olcoń, A. Przybylska, A. Tarkowski, J.M. Zając, Warszawa cop. 2006; A. Jeran, *Internet jako narzędzie i przedmiot badań*, „Kultura i Społeczeństwo" 2004, t. 4(48), s. 179–186; ale: K. Krzysztofek, M. Podgórski, M. Grabowska, A. Hupa, M. Juza, *Wielka sieć. E-seje z socjologii Internetu*, Warszawa 2006.

[25] K. Olechnicki, *Internet* [w:] *Encyklopedia socjologii. Suplement*, red. K. W. Frieske, H. Kubiak, G. Lissowski, J. Szacki i in., Warszawa 2005, s. 92–95, za: J. Hofmokl, *Internet jako nowe dobro wspólne,* Warszawa 2009, s. 64; M. Lister, J. Dovey, S. Giddings, I. Grant, K. Kelly, *Nowe media…*, s. 247.

[26] S. Han, *Web 2.0*, London–New York 2011, s. 18.

[27] J. Macnamara, *The 21st Century Media, (R)evolution. Emergent Communication Practices*, New York 2010, s. 32.

Wydawnictwo
Uniwersytetu
Gdańskiego

ISBN 978-83-7326-843-2 (seria)
ISBN 978-83-8206-402-5 (tom 7)